

during the teaching of pedagogical and philological disciplines, extracurricular activities, internship, independent and individual activity of pupils.

Key words: *pedagogical techniques, teacher, pedagogical practice, women's educational institutions, communication, regulation*

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

О. Г. ТУЛІМОВА, аспірант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Анотація. У статті розглядається необхідність формування управлінської компетенції майбутніх педагогів як невід'ємного фактору підвищення якості освіти. Розкрито зміст і суть понять «компетенція», «управлінська компетенція» та «управлінська компетенція майбутнього викладача». Особливий акцент поставлено на виявленні основних задач, функцій та складових управлінської компетенції майбутніх педагогів. Окреслюється характерні властивості управлінської компетенції як складової професійної компетентності викладача.

Ключові слова: *управлінська компетенція, якість освіти, викладач вищої школи, задачі, функції та складові управлінської компетенції*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поява нових пріоритетів та соціокультурних цінностей на початку XXI століття зумовили виникнення нових вимог щодо професійної підготовки майбутніх викладачів. Однією з особливостей сучасного етапу розвитку освіти є підготовка менеджерів освіти. Об'єктивна необхідність інтенсивних змін педагогічних систем і процесів потребує високого рівня готовності викладача до управлінської діяльності, здатність, приймати правильні управлінські рішення; вміння адаптуватися в нестандартних ситуаціях. Підготовка конкурентоспроможних, професійно компетентних фахівців у галузі педагогіки є стратегічним завданням української системи освіти. Сьогодні, як ніколи раніше, якість людських ресурсів у значній мірі визначається рівнем володіння ними професійними компетенціями, управлінськими зокрема. Саме управлінська компетенція, на наш погляд, забезпечує високий рівень професіоналізму майбутніх педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз зарубіжної та вітчизняної педагогічної та психологічної літератури показав, що проблема формування управлінської компетенції в ході професійної підготовки майбутніх педагогів розглядається у педагогічному, психологічному, акмеологічному та аксіологічному контекстах. Так, управлінський аспект професійної діяльності вчителя досліджували О.Анісімов, Ю.Бабанський, В.Бондар, Ю.Васильєв, П.Керженцев, Ю.Кулюткін, А.Макаренко, І.Підласий, В.Пікельна, О.Савченко, Г.Сухобська, В.Сухомлинський, Н.Тализіна, Н.Хмель, Є.Хриков, В.Якунін. Дослідженню основ педагогічного менеджменту й самоменеджменту присвячені роботи Н.Коломинського, М.Приходько, В.Симонова. Проблему підготовки

© О. Г. Тулімова, 2016

студентів до управлінської діяльності вивчали О.Бойко, К.Богатирьов, В.Виноградський, Т.Горюнова, Р.Друзь, О.Корягіна, М.Машина, В.Михальська, А.Поздняков, Н.Рябуха, А.Ходусов, Н.Шеховская, О.Цікіна, В. Ястребова. Проте проблема формування управлінської компетенції майбутніх педагогів ще не досить досліджена.

Мета статті – проаналізувати значення управлінської компетенції для майбутніх педагогів та довести, що вона є необхідним фактором підвищення якості освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчально-виховний процес має опосередкований вплив на студента, регулюючи умови його розвитку. Для успішного керівництва цим процесом викладач повинен володіти високим рівнем управлінської компетенції, яка передбачає не лише готовність до вирішення педагогічних завдань, а й здійснення управління навчально-виховним процесом.

Теоретичний аналіз проблеми формування управлінської компетенції майбутніх педагогів спонукає нас до визначення поняття «компетенція».

На сучасному етапі розвитку дослідники трактують поняття «компетенція» по-різному. На нашу думку, це пов'язано з тим, що педагогічна наука почала займатися питаннями компетенцій пізніше за інші науки. З одного боку, розширення термінологічного апарату, запровадження нових категорій є невід'ємною частиною розвитку педагогічної науки, яка повинна не лише відповідати вимогам сучасного суспільства, а також рухатися з випередженням. З іншого боку, нові терміни часто викликають неточність і багатозначність інтерпретації.

А. Хуторського вважає, що поняття компетенція включає в себе сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знання, уміння, навички, способи діяльності), які задаються щодо певних предметів та процесів і необхідні для якісної продуктивної діяльності щодо них. [8].

Наступним важливим завданням для нашого дослідження є визначення понять «управлінська компетенція» та «управлінська компетенція педагога».

Ю. Коваленко надає наступне визначення поняття «*управлінська компетенція*» – це вміння працівника використовувати на практиці сучасні організаційно-управлінські форми і методи роботи; застосовувати власні повноваження в розв'язанні питань, брати відповідальність за прийняття рішень; здатність об'єктивно аналізувати й оцінювати результати праці; здійснювати контроль; орієнтуватися в інформаційному просторі, критично осмислювати й використовувати різноманітну інформацію. [4, с. 75].

На думку дослідниці Н.Александрової, під *управлінською компетенцією викладача* слід розуміти спрямованість його особистості до управлінської діяльності, її прагнення до подолання перешкод і досягнення високих результатів у навчальному процесі, бажанням самовдосконалюватися, реалізовувати свій інтелектуальний, професійний, особистісний потенціал та здатністю адаптуватися до гнучких змін в емоційно-соціальному досвіді в процесі вирішення нетипових, нестандартних управлінських завдань. Рівень управлінської компетентності викладача також характеризується адаптаційними здібностями та рівнем сформованості саморегуляції викладача, інтелектуальною готовністю та практичними вміннями налагоджувати ефективний простір обміну інформації, емоційною чутливістю й активністю у ситуаціях міжособистісної взаємодії [1].

М. Поташник трактує *управлінську діяльність педагога* як безперервний

процес послідовних дій, здійснюваних суб'єктом управління, у результаті яких формується й змінюється образ керованого об'єкта, встановлюються цілі спільної діяльності, визначаються способи їх досягнення, розділяються роботи між її учасниками й інтегруються зусилля [6].

Щоб довести, що управлінська компетенція є необхідним елементом якісної освіти, слід визначити її основні задачі, функції та складові.

Дослідниця Л.Матроніна переконана, що основним завданням управлінських дій викладача є:

— намітити програму проведення проблемно орієнтованого педагогічного аналізу;

— визначити порядок пошуку, збору, переробки, використання, зберігання інформації;

— розподілити права, обов'язки і повноваження його учасників;

— знайти ресурс для зміни процесу, оцінити результативність аналізу на основі уточнення причинно-наслідкових зв'язків;

— забезпечити формування бази даних у заданому технологічному режимі, усунути негативні відхилення [5].

На думку дослідниці Т. Голованової можна виділити наступні функції управлінської діяльності педагога:

1) *інформаційно-аналітична* функція зводиться до створення інформаційної бази про стан об'єктів управління, умов і параметрів освітнього процесу;

2) *мотиваційно-цільова* функція пов'язана з умінням ставити перед собою й формувати у студентів уміння формулювати й усвідомлювати цілі діагностичного характеру, які можуть бути обмірковані, оцінені, виходячи зі ступеня досягнення запланованих результатів. Відмінною рисою мотиваційно-цільової функції є узгодження індивідуальних, групових і колективних цілей, дотримання учасниками педагогічного процесу намічених планів, регламенту навчальної діяльності;

3) *планово-прогностична* функція є початком управлінського циклу. Безсумнівно, що всякий управлінський вплив є результатом певного рішення. При цьому управлінське рішення повинне задовольняти цілому ряду вимог: повинне мати цільову спрямованість; бути обґрунтованим; бути актуальним і сучасним;

4) *організаційно-виконавська* функція полягає в установленні постійних і тимчасових взаємостосунків між усіма суб'єктами управління, визначенні порядку й умов функціонування. Полягає у визначенні місця і ролі кожного члена колективу в досягненні поставлених цілей та реалізації планів.

5) *контрольно-діагностична* функція займає особливе місце в управлінській діяльності викладача, адже забезпечує функціонування зворотного зв'язку в системі "викладач – студент", є підставою для визначення подальших мети та завдань педагогічного впливу та вчасної корекції процесу педагогічної взаємодії.

6) *регулятивно-корекційна* функція забезпечує підтримку педагогічної системи в запрограмованому стані. Вона містить у собі поточне регулювання компонентів освітнього процесу й корекцію результатів [2].

Ми поділяємо точку зору Н. Губи щодо виділення спеціальних управлінських складових, які виражають готовність викладача до здійснення професійно-педагогічної діяльності, а саме:

– *фізична* (психофізіологічна) складова – необхідні показники здоров'я, вміння регулювати власний фізичний і психологічний стан, стійкість до стресо-

вих ситуацій;

– *психологічна* складова – цілеспрямованість, наполегливість, стійка мотивацію досягнення цілей, комунікативна компетентність, готовність примати на себе відповідальність, передбачувати конфліктні ситуації та оминати їх, готовність покластися на власну інтуїцію;

– *інформаційно-гностична* складова, яка включає спеціальні, фахові, світоглядні, психолого-педагогічні і науково-методичні знання;

– *особистісно-професійна* готовність до професійної діяльності (предметні і методологічні знання); володіння необхідними загально професійними нормами діяльності (пошук і засвоєння нової інформації);

– *інтелектуально-творча* складова – володіння комплексом інтелектуально-логічних (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація);

– *регулятивна* складова – цілепокладання й планування; стійка активність; саморегуляція поведінки, гнучкість; оцінка результатів діяльності; володіння навичками рефлексії;

– *організаційно-комунікативна* складова – здатність до прийняття рішень, творчий, нестандартний підхід до вирішення педагогічних завдань; вміння налагоджувати партнерські стосунки і встановлювати психологічний контакт зі студентами;

– *дієво-творча* складова – проєктивні, прогностичні, предметно- методичні, організаторські й експертні вміння і навички;

– *правова* складова – знання прав і обов'язків викладача, студентів; юридичні основи освітнього процесу; готовність підпорядковуватися імперативним нормам [3].

Таким чином, ми погоджуємось з думкою С Резнік, щодо того, що у процесі формування управлінських умінь і навичок необхідно забезпечити:

- розвиток особистісних якостей, важливих для успішної управлінської діяльності майбутніх педагогів – активності, незалежності, ініціативності, самостійності тощо;

- здатність організовувати діяльність, що полягає у плануванні та забезпеченні належного досягнення запланованих результатів;

- розвиток умінь працювати з людьми, ефективно спілкуватися, розуміти та враховувати індивідуальні особливості людей, створювати позитивну соціально-психологічну атмосферу тощо;

- розвиток умінь вирішувати практичні завдання відповідно до умов конкретних ситуацій, нестереотипно, осмислено, творчо використовувати засвоєні знання, уміння, навички;

- здатність до глибокого, всебічного аналізу інформації, як умови прийняття ефективних рішень.

В ході проведеного нами дослідження можна зробити наступні **висновки**:

– сучасний викладач є менеджером освітнього процесу. Такі якості, як організованість, відповідальність, прагнення до постійного професійного вдосконалення, уміння управляти своїм особистісним і творчим розвитком є ключовими для будь-якого викладача вищої школи в сучасному суспільстві;

– управлінсько-педагогічна діяльність викладача носить багатоаспектний характер і зумовлює необхідність формування управлінської компетенції викладача як обов'язкової складової його фахової підготовки;

– підвищення рівня володіння управлінською компетенцією майбутнього викладача є важливою умовою здійснення якісного педагогічного процесу.

Література

1. Александрова Н. Взаємозв'язок управлінської компетентності та управлінської культури викладача / Н.Александрова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. - 2012. - № 5(1). - С. 138-143.
2. Голованова Т.П., Петрученя Г.Г. Педагогічні умови формування культури управлінської діяльності учителя в процесі професійної підготовки. / Т.П.Голованова, Г.Г. Петрученя // Вісник Запорізького національного університету. -2010.- № 2(13). – С.145-151
3. Губа Н. В. Теоретико-методологічні засади формування управлінської культури вчителя – майбутнього менеджера освіти : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Губа. – З., 2010. – 450 с.
4. Коваленко Ю. Б. Формування управлінської компетентності майбутніх фахівців з інформаційної безпеки. / Ю. Б. Коваленко. // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер : Педагогічні науки. - 2015. - Вип. 1. - С. 81-86.
5. Матронина Л Ф. Качество образования как императив современности / Л.Ф. Матронина // Философия образования. – 2014. – № 1. – С. 11–19.
6. Поташник М.М. Управление современной школой: (В вопросах и ответах): Пособие для руководителей образовательных учреждений и органов образования / М.М. Поташник— М.: Новая школа, 1997. - 352 с.
7. Резнік С.М. Формування управлінських умінь і навичок у майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Резнік Світлана Миколаївна ; Ін-т проф.-техн. освіти АПН України. - К., 2007. - 20 с.
8. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения / А.В. Хуторский. – СПб. : Питер, 2004. – 541 с.

REFERENCES

1. Aleksandrova N. Vzaiemozv'iazok upravlinskoj kompetentnosti ta upravlinskoj kultury vykladacha / N.Aleksandrova // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia. - 2012. - № 5(1). - S. 138-143.
2. Holovanova T.P., Petruchenia H.H. Pedagogichni umovy formuvannia kultury upravlinskoj diialnosti uchytelia v protsesi profesiinoi pidhotovky. / T.P.Holovanova, H.H. Petruchenia // Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. -2010.- № 2(13). – S.145-151
3. Huba N. V. Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia upravlinskoj kultury vchytelia – maibutnoho menedzhera osvity : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 / N. V. Huba. – Z., 2010. – 450 s.
4. Kovalenko Iu. B. Formuvannia upravlinskoj kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv z informatsiinoi bezpeky. / Iu. B. Kovalenko. // Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedagogichnoho universytetu. Ser : Pedagogichni nauky. - 2015. - Vyp. 1. - S. 81-86.
5. Matronyna L F. Kachestvo obrazovanyia kak ymperatyv sovremennosti / L.F. Matronyna // Fylosofyia obrazovanyia. – 2014. – № 1. – S. 11–19.6. Potashnyk M.M. Upravlenye sovremennoy shkoly: (V voprosakh y otvetakh): Posobyе dlya rukovodyteley obrazovatel'nykh uchrezhdenyy y orhanov obrazovanyia / M.M. Potashnyk— M.: Novaya shkola, 1997. - 352 s.
6. Potashnyk M.M. Upravlenye sovremennoy shkoly: (V voprosakh y otvetakh): Posobyе dlia rukovodytelei obrazovatel'nykh uchrezhdenyi y orhanov obrazovanyia / M.M. Potashnyk— M.: Novaia shkola, 1997. - 352 s.
7. Reznik S.M. Formuvannia upravlinskykh umin i navychok u maibutnykh inzheneriv u vyshchykh tekhnichnykh navchalnykh zakladakh [Tekst] : avtoref. dys...

kand. ped. nauk: 13.00.04 / Reznik Svitlana Mykolaivna ; In-t prof.-tekhn. osvity APN Ukrainy. - K., 2007. - 20 s.

8. Khutorskoi A.V. Praktikum po dydaktyke y sovremennym metodykam obucheniya / A.V. Khutorskiy. – SPb. : Pyter, 2004. – 541 s.

ФОРМИРОВАНИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

О. Г. ТУЛИМОВА, аспирант Национального педагогического университета им. М. П. Драгоманова

***Аннотация.** В статье рассматривается необходимость формирования управленческой компетенции будущих педагогов как неотъемлемого фактора повышения качества образования. Раскрыто содержание и суть понятий «компетенция», «управленческая компетенция» и «управленческая компетенция будущего преподавателя». Особый акцент поставлен на выявление основных задач, функций и составляющих управленческой компетенции будущих педагогов. Определяются характерные свойства управленческой компетенции как составляющей профессиональной компетентности преподавателя.*

***Ключевые слова:** управленческая компетенция, качество образования, преподаватель высшей школы, задачи, функции и составляющие управленческой компетенции*

FORMATION OF FUTURE TEACHERS' MANAGERIAL COMPETENCE AS A FACTOR OF THE EDUCATION QUALITY IN IMPROVING

O. TULIMOVA, postgraduate student of National Pedagogical Dragomanov university

***Summary.** In the article shows the necessity of managerial competence formation as an integral factor in improving the education quality for future teachers. The main tasks of teachers' managerial actions are: to outline the program of problem-oriented analysis; determine the order of information search, collection, processing, use, storage; allocate the rights, duties and powers of its members; find a resource to change the process, make the analysis based on the specification of causation; to ensure the formation of a database in a given technological regime, to eliminate the negative deviation.*

The content and substance of the concepts "competence", "managerial competence" and "managerial competence of the future teacher are given. Particular emphasis is made on identifying the main tasks, functions and components of managerial competence. It is given the characteristics of managerial competence as part of the teachers' professional competence. The main functions of managerial competence are: informational and analytical, motivational, planning and predictive, organizational and controlling, diagnostic and regulative. The special management components, which express the readiness of the teachers to realization of professional and educational activities include: physical, psychological, informational, personal and professional, intellectual, regulatory, organizational and communicative, creative, effective and legal.

The modern teacher is the manager of the educational process. Such qualities

as organizational, responsibility, commitment to continuous professional development, the ability to manage their personal and creative development are key for any higher school teacher in modern society.

Key words: managerial competence, quality of education, the teacher of higher school, tasks, functions and components of managerial competence

УДК 316.614: 364.38-058.862

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ

І. О. ЧАЙКА, аспірант Національного університету біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті висвітлено основні підходи до трактування сутності поняття «соціалізація», розкрито основні фактори, що впливають на її формування. Особливу увагу приділено специфіці процесу соціалізації та ряду труднощів, що виникають в ході соціалізації у дітей-сиріт, які знаходяться на вихованні у дитячому будинку.

Ключові слова: соціалізація; агенти соціалізації; макро-фактори, мезо-фактори та мікро-фактори соціалізації; соціальні ролі; дитина-сирота; дитячий будинок; методи виховання

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останні кілька років для українського населення стали справжнім випробовуванням на міцність, особливо у моральному плані. В умовах триваючої нестабільності соціально-економічної і політичної ситуацій спостерігається стійка тенденція до зростання кількості дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, про що свідчать статистичні дані. Сприйняття світу такими дітьми дещо відрізняється від світогляду дітей, у яких є батьки. Отже, і процес соціалізації дітей-сиріт проходить за іншим сценарієм.

Аналіз останніх досліджень. Українські соціологи (І. Пеша, Л. Волинець, Н. Комарова, Б. Кобзар, В. Яковенко, О. Балакірева та ін.), а також російські (Є. Бреєва, А. Ареф'єв, І. Назарова, Ф. Шерегі, С. Воскобойникова, А. Нечаєва, Є. Рибинський та ін.) вивчають проблему становища безпритульних дітей як наслідок неблагополуччя в родині, розглядають соціальні наслідки позбавлення дітей батьківської опіки, а також аналізуються взаємовідносини дітей і батьків, місце і роль родини в житті дитини. Соціально-психологічні дослідження проблеми сирітства висвітлено в працях І.М. Трубавіної, Ю.М. Якубова, А.П. Пономарьова.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей соціальної адаптації дітей-сиріт, вихідців із дитячого будинку.

Виклад основного матеріалу. Під соціалізацією розуміють процес становлення людини в системі соціальних відносин як компонента цієї системи, тобто людина стає частиною соціальної спільноти або групи людей, організації. При цьому відбувається засвоєння нею елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються якості особистості. Для людини соціальні відносини є тим середовищем, в якому вона реалізує свої потреби,

---

© І. О. Чайка, 2016